

Azután kidomborodik teljes historiai hűségében előttünk a XVII. század egy megkapó családi drámája, a szép Tarnóczy Sára elrablása a Mikes-fiúk által, melyből Kemény Zsigmond genie-je szötte 200 évvel később egyik legremekebb regényét, az «Özveggy és leányát». A nemzeti mult búvárlójára nézve sok tanulságost rejtenek ez okiratok, melyek legnagyobb része most lát először napvilágot, és pedig a latin nyelven írottak is a gondos magyar fordítás mellékletével. Összeállításukért dicséret illeti a jeles fiatal búvárt, ki a tudományos világ figyelmére méltó munkát végeztet a Danielek archivuma közzétételével. A kötetet lendülettel írt előszó és áttekintés vezeti be.

—n—r.

* * *

Politika. Írta Concha Győző. I. kötet. Alkotmánytan. Ára 6 frt.

Ez a címe a Concha Győző egyetemi jogtanár legújabb vaskos kötetének, mely legközelebb az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadásában megjelent. A műről beható ismertetést hozunk folyóiratunk jövő évfolyamának 1. számában. Addig is szerzőnk Előszavának néhány jellemző sorával óhajtjuk tájékoztatni a szakközönséget a mű tárgyáról, irányáról és módszeréről.

A munka tárgya — szerző szerint — nem az országlás művészetének, hanem a nemzetenként élő emberek együttléti és fejlődési törvényeinek tudománya. Más vonatkozása az actualis országláshoz nincs is, mint az, hogy ennek tényeiben adatokat keres a nemzetekben véghezmenő emberi élet együttléti és fejlődési törvényeinek megállapításához s a legtávolabb áll tőle a szándék, kész tanácsokkal szolgálni az országlóknak.

Az államtudomány csak elvont törvényeket bír megállapítani, a melyeknek alkalmazása teszi éppen az országlásnak művészetét; utóbbi azonban már nem a gondolkodás, a tudás után vágyó, hanem a cselekvő ember világába esik. E munkát tehát éles választóvonal különíti el a publicistikától, habár tárgya ezével azonos. A publicistika ugyanis nem egyéb, mint az országlás művészetnek nem cselekvő, hanem irodalmi üzése, akár az országlás tényeinek bírálata, akár új tervek készítése alakjában.

A publicistika rég elvált az állam tudományától. A publicistika az államot és társadalmat alakítani akaró művészet irodalmi üzése aesthetikai formákban; szerzőnk munkája ellenben

az állam és társadalom megértésére törekvő kutatás, a tudomány egyszerű köntösében

Kiindulva abból, hogy a nemzetek valóságos lények, melyekben az ember sajátos módon él és hat, s arra a meggyőződésre jutva, hogy a nemzeti léthez nemcsak önálló gazdálkodás, saját költészet, külön országlás, hanem a gondolkodó erőnek. a tudománynak önállósága is kívántatik, *szerzőnk* a tudomány magyar érdekeinek kívánt használni első sorban kutatásaiban, nem félve, hogy ezáltal egyetemes érvényének árt; hisz minden jóra való nemzet az egyetemes emberinek sajátos jellemzése csak. Eltért tehát attól az úttól, a mely nálunk eddigelé a külföldi tudomány színvonalán állást, a külföld tudományos controversiáiba elegyedést tartja a magyar tudós legfőbb kötelességének; arra törekedett, hogy a magyar irodalom termékeit méltassa, a gondolkodásnak a magyar irodalomban, közéletben szétszórt irányait, egyes darabjait gyűjtőgetve, méltatva, a magyar tudomány önálló világának formálódásához az utat tehetsége szerint egyengesse.

Rendszerűsége való törekvése nem engedte a jegyzetek alkalmazását és mindenképen czélszerűbbnek találta a főbb tanok kritikai történetében a tudomány fejlődését visszatükröztetni és azzal saját álláspontját egybevetni. Sajnálja, hogy ezt csak az alapvető és más főtanoknál tehette és itt sem tarthat igényt irodalmi teljességre.

Hogy tárgyalásának elvont, bonczoló módja nem fog helyeslésre találni, maga is elismeri, de ezen segíteni nem bírt. Az országlás jelenségének kutatásában az a nehézség, hogy a köznek számtalan erőből, különböző szálakból alakult szövedékében ki kell gombolyítani (!), el kell szigetelni tudni az országló szálakat (!), a mi csak erős értelmi elvonás mellett lehetséges. Egyébként elismeri, hogy talán túlozta az elvont, száraz tárgyalást, túlságosan óvakodott túlmenni a száraz érvelés mesgyéjén; indító-oka az volt, hogy a politikai kérdéseknek subjectiv lelkesedésre, szónoki pathosra hangoló természete el ne terelje a tárgyilagossá vizsgálat irányát.

Vajjon e feladatot, melyet szerzőnk imígyen munkája elé tűzött, sikerült-e és mennyiben sikerült megoldania, arról e mű beható kritikai ismertetése fog — legközelebbi számunkban — beszámolni.

* * *

«*The Process of Argumenta contribution to logic. By Alfred Sidgwick. London, 1893.*» A szerző két alaptételből indul ki: 1. a formai logikának majdnem minden következtetése igen elvont valami, mely a csomót ketté vágja, de meg nem oldja, mely tehát a fölülte szövevényes következtetéssel, mint azt a tényleges gondolkodás feltünteteti, éppen nem azonos; 2. minden okoskodás tényekből és a tényeket magyarázó generalisatiókból áll. Ha tehát az igazságra törekszünk, a tényekre (facts) és azon generalisatióra kell figyelnünk, melyek az előbbieket megmagyarázzák. Első kérdésünk: igaz-e azon «tény», melyből kiindulunk? Legott nehézségekbe ütközünk. Nem találunk tényt, mely tisztán csak tény volna, és melynek constatalása alkalmával valami theoria föl nem merülne. Szerző szerint a vizsgálat tehát ilyen alakot ölt: mi-fele generalisatió vagy generalisatiók szövedékén nyugszik a tény. Az elkövetett tévedést nem szabad a benyomásban keresni, hanem a benyomásnak magyarázatában, mely mint valami generalisatio, vele elvághatatlanul össze van kapcsolva. Olyan generalisatiók, melyek kivétel nélkül minden egyes esetre alkalmazhatók, mint tesztem: minden ember halandó, hol füst van, ott tűz is van, fölülte ritkák; a legtöbb esetben az általános tétel kivételt enged meg, és éppen e kivételek tüzetes vizsgálata szolgáltatja a logikusan gondolkodó főnek a legbecsebb anyagot: a formális logika schemáinak kevés az értéke, és ritkán alkalmazhatók azok a tényleges tudományos vizsgálatokban. A fentebb említett kivételekben azonban nem egy generalisatióra akadunk, hanem a generalisatióknak egy egész szövedékére, a csomót szét kell fejtenünk. Mentül több ilyen generalisatio kuszálódik össze, annál kevesebb esetekre alkalmazható az. Szerző azonban a generalisatio szót igen tág értelemben veszi; e szó alá foglalja némileg a tüzetesen vett generalisatiót, az analogiát és a körülményeknek nyilvánvalóságát (circumstantial evidence). — A vizsgálódásnak, illetőleg vitatkozásnak azon fajaiban, midőn vagy szigorúan vett generalisatióra, vagy analogiára, vagy a specialis körülmények nyilvánvalóságára támaszkodunk, a szerző belső rokonságot lát. Az analogia a generalisatiónak kezdetét, csiráját tünteti fel; két eset egymáshoz hasonló, fölteszszük tehát, hogy a mi az elsőről áll, áll a másodikról is; ha már most sok, végre minden esetben észlelt esetben azonos vonásokat találunk, a generalisatio szorosabb értelmet ölt. Az analogiáról említett összefüggésben áll az argumentationának egy másik jellege: egy esetből indulunk ki, néhány sok esetnek tapasztalása után a mindenhez közeledünk, de azt sohasem érjük el; a tisztán tapasztalati törvények, midőn az inductio per enumerationem simplicem által, vagy ha oki összefüggésről van szó, a post hoc ergo propter hoc által akarjuk azokat megállapítani. teljes biztosságot nyújtanak. A biztos következtetést csak az oki összefüggésnek megismerése teszi lehetővé. Midőn a szerző az okról szól, minden metaphysikai magyarázatot kerül, és okban és okozatban ő az egymásután következésnek tökéletes szabályosságát (perfect regularity of sequence) látja; álláspontja tehát positiv álláspont. A tényleges vizsgálódás alkalmával itt is nehézségekkel küzdünk, sokszor e szabályosságot csak sejtjük, az összefüggő láncznak egyes szemeit nem ismerjük, vagy mint lényegteleneket mellőzzük. Sokszor